

FIDELIO BIJ DE VLAAMSE OPERA

Beethoven schreef verscheidene ouvertures, maar slechts één opera: *Fidelio*. Aanvankelijk noemde hij deze *Leonore* (in 1804 voor het eerst in Wenen opgevoerd) naar de naam van het vrouwelijke hoofdpersonage. Zowel het libretto als de orkestratie waren veel te zwaar op de hand, zodat Beethoven - mee onder druk van de producenten - verscheidene malen zijn opera diende te herwerken. De gereviseerde versie van 1806 was evenmin een groot succes. De nadien onder de titel *Fidelio* meest gespeelde 'derde' versie werd in 1814 in Wenen in het (intussen reeds lang verdwenen) oude Hofburgtheater am Kärntnertor gecreëerd.

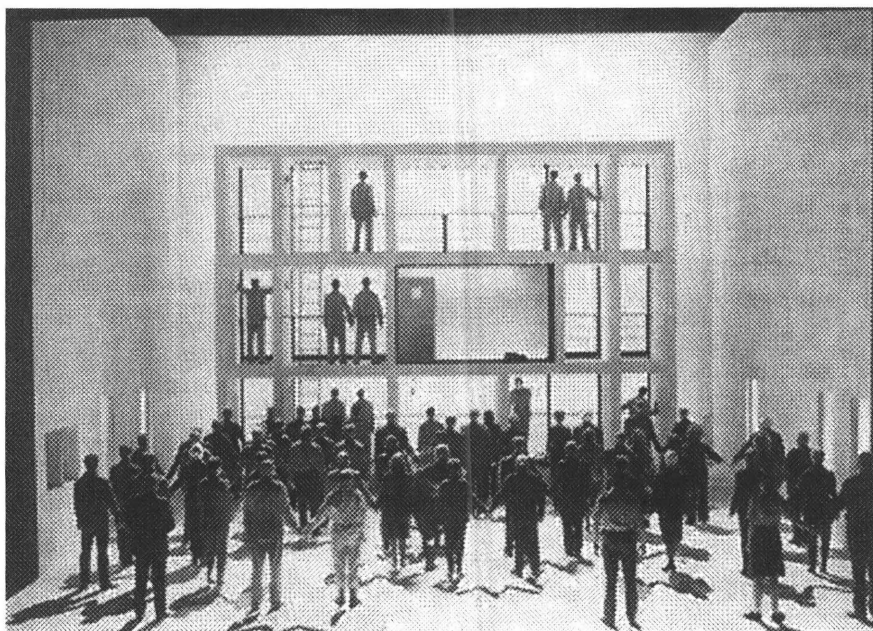
Hoewel *Fidelio* buiten het Duitse taalgebied niet echt veel werd opgevoerd, kende dit werk in de Vlaamse Opera in Antwerpen toch een behoorlijk aantal ensceneringen, al kan je het ook niet bij de populairste opera's rangschikken. De laatste productie die ik me kan herinneren dateert uit 1969, met Marie-Louise Hendrickx en Sylvain Deruwe (de latere KVO-directeur) in een mooi verzorgde en tamelijk klassieke regie van Walter Eichner, de toenmalige hoofdregisseur.

Beethoven was op een romantische manier een fervent aanhanger van de idealen van de Franse Revolutie: vrijheid, gelijkheid en broederlijkheid ("Alle Menschen werden Brüder", zo dichtte ook Schiller). Beethoven heeft nog een tijdje gedweept met de jonge consul Napoleon, maar toen deze zich ontpopte tot een nieuwe keizer die zo mogelijk nog heerszuchtiger was dan de andere Europese potentaten, was zijn liefde voor de Corsicaan al gauw bekoeld. Overigens leefde Beethoven in een maatschappij waarin deze idealen bitter weinig aan bod konden komen. De Habsburgers heersten vanuit Wenen over een machtige conservatieve Europese staat, en waren absoluut niet gediend met de verwerpelijke ideeën van die republikeinse Fransen.

Fidelio wordt gecatalogeerd als een "reddingsopera". Een jongeman wordt ten onrechte gevangen gehouden door een boosaardige gevangenisgouverneur, en wordt door zijn trouwe echtgenote - die zich als man heeft verkleed - bevrijd. Naar verluidt zou dit verhaal gesteund zijn op een ware geschiedenis, die zich tijdens de Franse Revolutie zou hebben afgespeeld. Een voor de Habsburgers heikel onderwerp, vermits de Habsburgse Marie-Antoinette door die Franse republikeinen werd geliquideerd. De geschiedenis werd door de librettisten evenwel in Spanje gesitueerd (Sevilla), en er werd nog een nevenintrige aan gekoppeld: de dochter van een goedgehartige gevangenisbewaker is verliefd op de als man verklede Leonore. In de tijd van Beethoven was dit geen groot probleem: de mannenkledij was zo overvloedig en uitbundig, dat ze een vrouwenlichaam heel acceptabel kon verhullen.

Aan een echte vrijheidsopera kon Beethoven zich moeilijk wagen: hij zou onmiddellijk door de censor verboden worden. Maar zeker in de derde versie van de opera zijn de librettisten en hijzelf er - gezien de toenmalige omstandigheden - best in geslaagd via een persoonlijk drama (het lijden van de gevangenen Florestan, de opoffering en het doorzettingsvermogen van Leonore-Fidelio, de pijnlijke teleurstelling van Marzelline) een politiek geladen muzikaal drama te creëren, waarbij de vrijheidsidee ook via de bewogen muziekpartituur constant in de hoofden van de toeschouwers aanwezig is.

Bij de recente productie bij de Vlaamse Opera (oktober-december 2002) verplaatst regisseur Francisco Negrin de handeling naar een wat vage hedendaagse staat, zeg maar een soort bananenrepubliek. Moderne kledij, hedendaagse uniformen. Een prima idee, tot de als man verklede vrouw Fidelio geconfronteerd wordt met de op hem (haar) verliefde Marzelline, dochter van de cipier waar de als Fidelio vermomde Leonore in dienst is getreden. Natuurlijk is opera, net als alle vormen van theater, slechts een spel dat beheerst wordt door een aantal conventies, waardoor onwaarachtigheden en onwaarschijnlijkheden toch moeiteloos worden geaccepteerd. Maar in onze hedendaagse samenleving krijgt de relatie

Fidelio in De Vlaamse Opera (Foto: Annemie Augustijns)

tussen Marzeline en Fidelio toch een door de librettisten en componist niet gewilde homo-erotische connotatie mee.

Een echte non-conformistische regisseur zou van Marzeline resoluut een lesbienne gemaakt hebben, of zou op zijn minst enige ironie in een aantal scènes geïnjecteerd hebben, met een knipoog naar het publiek. Zover is Negrin niet durven gaan. Daarmee blijven die scènes in een soort van vacuüm hangen, wat een beetje spijtig is. Zijn encenering is verder erg aannemelijk en interessant. De scène met het koor van de gevangenen, waarbij de gedetineerden opgesloten zitten in een serie piepkleine verstikkende hokjes naast en boven elkaar, is bijzonder indrukwekkend in haar eenvoud en pakkende theatraliteit. Regisseur Francisco Negrin en scenograaf Anthony Baker bereiken hier samen een bijzonder geslaagd resultaat, en alleen al hiervoor is het bijwonen van de voorstelling een feest. Het koor van de Vlaamse Opera toont hierbij eens te meer een staaltje van zijn hoog professioneel niveau.

Ook de solisten doen wat het hedendaagse muziektheater van hen verwacht: het koppelen van uitstekende vocale kwaliteiten aan een acceptabel spel. (Op een wat klungelig gevecht in de kerker van Florestan na, maar operazangers zijn natuurlijk geen catchers.) Enkel bij de slotscène loopt het niet zo lekker. Deze scène wordt stevast bestempeld als een voorloper van de magistrale koorpartijen aan het slot van Beethovens negende symfonie. We hadden het gevoel dat dirigent Ivan Törsz hier het koor niet zo vast in de hand had. Wat in de oren blijft naklinken is daarom niet de finale lofzang op de echtelijke trouw ("Wer ein holdes Weib errungen"), maar wel de aangrijpende verzuchting van de gevangenen "O Freiheit, kehrest du zurück?" Dus toch een vrijheidsopera...?

Toon BROUWERS

Fidelio van Beethoven door de Vlaamse Opera. Regie: Francesco Negrin. Muzikale leiding: Ivan Törsz. Première: 30 oktober 2002 (Antwerpen).